

Hem de protegir
hem d'intervenir

L'assetjament sexual en l'esport

Guia per a persones adultes

*Arto Tiihonen & Nelli Koivisto, eds.
Allowed to care-allowed to intervene.
Sexual harassment in sports.*

©Suomen Liikunta ja Urheilu ry
SLU publications 10/2002

Suomen Liikunta ja Urheilu ry
Finnish Sports Federation
Radiokatu 20
FIN-00093 SLU
<http://www.slu.fi/english>

ISBN 952-5062-36-8
ISSN 1455-9781

1a. ed. desembre 2005

Edició: Consell Català de l'Esport
Generalitat de Catalunya
Av. Països Catalans, 12
08950 Esplugues de Llobregat

©de la present edició, Consell Català de l'Esport

©Mª José Bilbao i Anna Vilanova, de les traduccions

Disseny i maquetació: Ediciones Gráficas Rey, S.L.

Impressió: Ediciones Gráficas Rey, S.L.

DL: B-51.426-2005

Guia sobre assetjament sexual

Introducció

Us presentem aquesta guia que vol començar a omplir un buit documental en matèria d'esports.

Es tracta d'un material elaborat a Finlàndia per persones amb prestigi científic i solvència empírica en la qüestió de l'assetjament sexual en l'esport, que es congratulen de fer-ne difusió i han autoritzat la traducció al català i al castellà, la qual cosa agraïm molt sincerament des d'aquestes ratlles.

Eradicar tot tipus de violència en l'esport és feina de tots i totes, i l'assetjament no és sinó un dels tipus de violència que poden patir els infants, el jovent, i les persones adultes. Parlar-ne, estar amatents, intervenir, en definitiva prevenir l'assetjament sexual, és també responsabilitat de tots i totes.

Desitgem que aquesta guia us sigui d'utilitat, i us demanem que en feu difusió i estímul la discussió sobre el seu contingut entre les persones adultes, qualsevol que sigui la seva posició en l'àmbit esportiu (direcció, organització, entrenament, voluntariat, control de competició...).

María José Bilbao
Gabinet de Gènere
Consell Català de l'Esport

Índex

Als lectors i a les lectores _____	7
Què és l'assetjament sexual? _____	8
Prevenió: Recomanacions per crear una bona atmosfera _____	10
Què fer davant l'assetjament sexual? Recomanacions per abordar l'assetjament sexual _____	13
Informació sobre enllaços i contactes d'interès _____	15

Als i a les lectores

L'objectiu d'aquesta guia és donar informació sobre l'assetjament sexual a les persones adultes relacionades amb l'esport d'una manera o altra –pares i mares, entrenadors i entrenadores, professorat, monitors i monitores, personal tècnic, personal directiu o d'administració, personal de manteniment de les instal·lacions esportives i altres persones amb responsabilitats a l'àmbit de l'esport per a infants i adolescents. Per altra banda, també volem oferir unes pautes i recomanacions per prevenir l'assetjament sexual en l'esport.

El contacte corporal és element essencial a la pràctica de l'activitat física i l'esport. La millora del propi rendiment sempre significa modificacions corporals, que inevitablement impliquen un contacte molt pròxim entre esportistes, entrenadors o entrenadores, família, personal mèdic i altres especialistes i col·lectius involucrats. En la majoria dels esports, els entrenadors o entrenadores donen instruccions als i a les esportistes mitjançant el contacte físic. Per exemple, per aconseguir una posició adequada a la correcta execució de l'exercici que desenvolupa l'esportista.

Tocar, donar copets o abraçar són accions que formen part de l'univers conductual de l'esport. És important que tinguem el coratge d'afrontar i mostrar les fortes emocions que sorgeixen en aquestes situacions. Afrontar les emocions és una necessitat per al nostre creixement tant dels nens i nenes com dels joves, homes i dones. Sense contacte físic, l'expressió dels nostres sentiments d'alegria, o l'esperit d'equip no serien el mateix. Així entrenar i competir construeix una relació mental, social i emocional entre esportistes, entrenadors i entrenadores, i també entre representants institucionals.

Aquesta guia no pretén promoure una actitud d'inhibició corporal. Tocar-se, així com exterioritzar les expressions encoratjadores, no ha de ser tabú en el món de l'esport. És important discutir allò que considerem com a acceptable o inacceptable a la nostra cultura i, especialment, a l'àmbit de l'esport. El concepte del que "és adequat" canvia amb el temps, pot variar enormement entre generacions, entre homes i dones i entre nois i noies.

En un món de significats canviants, la població adulta ha de ser èticament conscient i capaç de reconèixer els comportaments inapropiats. També esperem que quan es produeixi una situació inapropiada les persones adultes tinguin la capacitat i el valor d'intervenir. Intervenir significa prevenir comportaments inacceptables, tant si provenen de les persones adultes com d'altres nens o nenes, o d'altres nois o noies. Aquesta és una tasca difícil, però esperem que aquesta petita guia ajudi homes i dones a educar infants i joves.

Què és l'assetjament sexual?

No hi ha una resposta senzilla a aquesta pregunta. Tanmateix, el punt de partida sempre és la persona que pateix l'assetjament. A continuació introduïrem alguns conceptes que poden ajudar-nos a identificar una situació d'assetjament.

L'assetjament sexual pot presentar-se de les següents maneres:

- Mofes i insults de connotació sexual
- Gesticulacions o expressions facials o corporals de naturalesa sexual
- Suggestiments i comentaris de naturalesa sexual en relació al propi cos, la vestimenta, la vida privada, l'orientació sexual, la discapacitat, etc.
- Tocaments de naturalesa sexual (pessigades, intents de petó, contacte corporal, excessiu apropament, etc)
- Trucades, missatges (sms), correus electrònics o cartes de contingut sexual
- Rebre o mostrar material fotogràfic o objectes de contingut sexual
- Bromes sexistes o ridiculitzadores
- Proposicions sexuals repetides, o insinuacions en relació a la conducta sexual
- Actes sexuals no consentits (violació o intent de violació)

Nens i nenes, homes i dones poden patir assetjament sexual.

La discriminació sexual, l'assetjament i els abusos són manifestacions de l'abús de poder. La relació entre els i les atletes joves i els seus entrenadors i entrenadores sempre és una relació de poder. Les persones adultes no han de flirtejar ni realitzar cap tipus de comentari relacionat amb la sexualitat que vagi més enllà de les bones maneres, ja que pot tenir conseqüències negatives en el creixement i desenvolupament emocional dels i les atletes joves. Per contra, el tractament obert i real de temes relacionats amb l'educació sexual i la divulgació d'informació educativa s'emmarca en el que es considera una bona pràctica en matèria d'educació a través de l'esport.

L'assetjament i l'abús sexual són improbables en un context de relacions basades en la veritable igualtat, encara que existeixin diferents posicions de poder. Així doncs, de forma general podríem dir que un dels aspectes rellevants de la prevenció de l'assetjament sexual en l'esport és democratitzar les seves estructures i fer-les més obertes perquè capacitin els i les atletes joves per a una comunicació i relacions igualitàries.

L'assetjament sexual pot aparèixer en les relacions entre infants i joves. Podem citar com a exemples de conductes inapropiades els insults verbals, els mots de connotació sexual, les calúmnies o difamacions, etc. Les persones adultes tenen

la responsabilitat d'intervenir en aquestes situacions i establir els límits apropiats. Amb freqüència la passivitat de les persones adultes davant d'aquestes situacions és interpretada pels nens i les nenes com una aprovació silenciosa, fins i tot quan des de la perspectiva de la persona adulta és òbvia la inseguretat, l'aïllament o la por que pateixen els infants.

El que s'experimenta com a assetjament sexual depèn de la persona, la situació, la interacció entre les parts i les experiències prèvies. **Sempre és fonamental la forma en què la víctima experimenta la situació. Si ell o ella se sent assetjat o assetjada, s'ha de considerar el cas seriosament.**

L'assetjament sexual és una violació dels drets individuals a la llibertat i a l'autodeterminació sexual. Un infant o una persona jove no té la consciència o el coneixement dels límits del seu comportament i a més a més, generalment, tampoc no té el coratge suficient per enfrontar-se a l'autoritat adulta, ja que ha estat educada per confiar en les persones adultes. **Per tant, no podem esperar que un infant o persona jove disposi del coratge i el valor suficient per explicitar directa i clarament al seu entrenador o entrenadora o al company o companya d'equip que, la seva conducta li resulta molesta o insultant.** Per la mateixa raó no podem esperar que infants i joves es defensin espontàniament de les conductes assetjadores. A més, tot el que té a veure amb la sexualitat pot associar-se amb vergonya, insults, vulnerabilitat i confusió. Per aquestes raons els nens i les nenes poden amagar les experiències d'assetjament, fins i tot al llarg de la vida.

També hem de considerar que denunciar la situació d'assetjament o abús pot ser més difícil per uns infants que per altres. Per exemple: els nens i nenes de minories ètniques poden haver experimentat racisme de forma més o menys freqüent, cosa que els fa pensar que les persones representants de la població dominant, incloent-hi les persones amb rols d'autoritat, no es preocupen en absolut del seu benestar. Infants i joves amb discapacitats han de superar barreres addicionals abans de sentir que poden explicar l'abús. Fins i tot, pot ser que la seva supervivència diària depengui de qui ha abusat d'ells o elles, i no tinguin altres persones que se'n puguin fer càrrec o altres llocs on viure. També pot passar que hi hagi dificultats en la comunicació.

És important que les persones adultes involucrades en el món de l'esport siguin sensibles a aquestes circumstàncies per poder intervenir preventivament de forma precoç en aquelles situacions en les que es pot produir un abús de poder o d'assetjament sexual. La cultura de la comunicació lliure i sincera no culpabilitzadora és la millor prevenció dels comportaments indesitjables.

Recomanacions per una bona atmosfera

L'objectiu de les següents recomanacions és ajudar les persones adultes a identificar les situacions en les que es pot presentar l'assetjament sexual en l'àmbit de l'esport. Totes les recomanacions pretenen aconseguir un ambient de respecte en el que totes les persones puguin sentir-se a gust i segures.

Aquestes recomanacions són adaptades, en part, a partir del Codi de conducta contra l'assetjament sexual en l'esport elaborat al 1997 pel Comitè Olímpic Holandès i la Confederació Holandesa de l'Esport.

D'ara en endavant utilitzarem la paraula adult/a per incloure totes les persones adultes involucrades en l'àmbit esportiu de caràcter remunerat o voluntari i inclourà també els i les atletes adults i adultes:

- Personal tècnic esportiu (d'entrenament i professorat)
- Personal mèdic esportiu: de fisioteràpia, massatge, medicina, psicologia
- Personal general i d'organització: mànagers, acompanyants, àrbitres, jutges, etc.
- Personal de manteniment
- Personal administratiu
- Familiars
- Afició i patrocini

Cal considerar que les recomanacions són sempre responsabilitat de la persona adulta, no del nen o de la nena.

1. L'adult/a és qui ha de crear l'atmosfera i l'entorn en el qual els i les atletes perceben que la seva integritat corporal i el seu dret a l'autodeterminació sexual no estan en perill.

Això significa, per exemple, que una persona pot parlar també dels temes difícils i sentir-se segura a l'hora d'expressar les seves opinions lliurement en el context esportiu. L'adult/a ha d'escoltar els nens, nenes o joves i ha de prendre's les seves explicacions i opinions seriosament.

2. L'adult/a s'ha d'abstenir de realitzar qualsevol actuació o donar un tractament que afecti la dignitat personal dels i les atletes, i a més a més s'ha d'abstenir d'interferir en la vida privada dels i les esportistes més enllà del que sigui estrictament necessari per aconseguir l'objectiu comú acordat.

Això significa, per exemple, que l'adult/a no ha d'interferir en la vida privada de l'esportista mitjançant preguntes sobre aquests temes.

3. L'adult/a no ha de cometre cap acte d'abús sexual, d'abús de poder ni d'assetjament sexual de cap mena envers als i a les esportistes.

Això significa, per exemple, que:

- *L'adult/a no ha de satisfer les seves necessitats sexuals o impulsos agressius amb els o les joves esportistes.*
- *L'adult/a no ha de crear una atmosfera "carregada" sexualment.*

4. Els actes i relacions sexuals entre un adult/a i un o una esportista jove no estan permesos sota cap circumstància i seran contemplats com a abusos sexuals. Això també s'aplicarà a les relacions entre esportistes joves i menys joves, per exemple, els i les integrants més joves d'un equip. Els actes i relacions sexuals amb esportistes menors de 16 anys es consideraran abusos sexuals.
5. L'adult/a no ha de tocar l'esportista de tal manera que el contacte pugui ser raonablement interpretat com de naturalesa sexual o eròtica per alguna de les dues parts. Aquest seria el cas de tocar deliberadament (o fer que una altra persona ho faci) els genitals, natges o pits.

Per l'esportista, poden ser desagradables, per exemple, les següents situacions:

- *Donar la mà un temps massa llarg en trobades o comiats.*
- *Una abraçada amb intenció de bes.*
- *Estrènyer el cos del o la jove.*

6. L'adult/a ha d'abstenir-se de manifestar verbalment intimitats sexuals explícites o implícites, i ha d'intervenir si observa aquest tipus de llenguatge entre els infants o els nois i noies.

Això inclou comentaris impregnats de sexualitat com per exemple:

- *Correccions grolleres i insults.*
- *Acudits "verds" sota el pretext que l'humor ho justifica tot.*
- *Preguntes irrelevantes sobre la vida sexual de l'esportista.*

7. El comportament de l'adult/a ha de ser respectuós amb els i les esportistes en totes les situacions (durant els entrenaments, jocs, viatges, etc), i també ha de ser així en espais com vestidors o habitacions d'hotel.

En el desenvolupament des de l'adolescència cap a la vida adulta les relacions de poder poden ser problemàtiques, especialment a certes edats i particularment si qui ocupa la posició de poder (per exemple l'entrenador o l'entrenadora) és el propi pare o mare. Per aquest motiu és recomanable que els i les esportistes de més de 15 anys d'edat rebin el mateix tractament que la resta de membres de l'equip i que, per exemple, durant els viatges les persones adultes no comparteixin habitació amb les joves.

Aquest tipus de recomanació de conducta respectuosa referent als espais que habiten els i les esportistes és extensible al personal de les instal·lacions esportives, de manteniment, de neteja, de supervisió, de serveis mèdics i altres.

8. El nen o la nena, o el noi o noia mai no han de tenir la sensació que s'espera algun tipus de "servei" sexual com a agraïment per les beques o serveis que els hagin facilitat les persones adultes.
9. És responsabilitat de l'adult/a negar-se a iniciar actes o relacions basades en els suggeriments sexuals fets pels i les joves, ja que els infants i adolescents no necessàriament són conscients de les conseqüències que poden tenir aquest tipus d'iniciatives.

Els sentiments d'afecte i enamorament cap a un adult/a a vegades responen a la consideració de l'adult/a com a ídol. La persona adulta ha de conèixer la seva pròpia responsabilitat en les situacions en les que els i les joves manifesten sentiments d'enamorament cap a un adult/a amb posició de poder (entrenador, entrenadora, professorat, delegats i delegades, etc.). L'adult/a no ha de respondre a aquest tipus d'afecte, sinó establir de forma sensata i amb bones maneres els límits adequats de comportament i relació.

"O sigui, que ara ja no puc donar ni un copet a l'espatlla?"

No poden donar-se normes detallades sobre les relacions personals, ni definir-se de forma senzilla o fàcil les normes de contacte físic en l'esport. Les recomanacions que hem donat fins ara no ho pretenien. Algunes formes de contacte físic en l'esport tenen la seva funció i poden resultar gratificadores i engrescadores. Tocar-se i felicitar-se forma part de la quotidianitat i no ha de ser un tema tabú en l'esport.

L'objectiu d'aquestes recomanacions és oferir a les persones adultes una guia de prevenció de l'assetjament sexual en totes les seves formes. Es tracta doncs d'indicacions respecte a la conducta adulta, i en cap cas parlem d'un codi detallat del que es pot fer i el que no. Seria més un punt de partida per a la reflexió a l'hora de considerar i discutir la conducta pròpia i la de les altres persones adultes en el món de l'esport, un àmbit en el qual no sempre tenim la pràctica de tractar temes espinosos.

Què fer quan es produeix assetjament sexual?

Consells per afrontar l'assetjament sexual

Prevenió

És important que els infants i el jovent puguin parlar de forma oberta sobre temes difícils en el context esportiu. En altres paraules que hi hagi una atmosfera en la qual les persones es sentin segures de poder parlar sobre qualsevol tema. Generar aquest tipus d'atmosfera és la millor manera de prevenir l'assetjament sexual.

Abans d'iniciar una relació entrenador/a – esportista, convé establir unes normes bàsiques d'interacció d'acord amb els pares i mares, i seguir les recomanacions donades en les pàgines anteriors. El diàleg és fonamental per aconseguir un millor treball en equip. És molt important que els clubs i les organitzacions esportives manifestin un rebuig total a qualsevol forma d'abús de poder, d'abús sexual o d'assetjament sexual exigint un compromís en el mateix sentit a totes les persones involucrades.

Afrontar l'assetjament sexual: quines mesures s'han de prendre?

En les descripcions següents, es proporcionen eines perquè les persones adultes afrontin l'assetjament en l'àmbit esportiu. És responsabilitat de les persones adultes cuidar-se d'aquests problemes, no dels infants o joves.

a) Una persona adulta o jove ha començat a comportar-se de forma èticament problemàtica.

En aquesta fase encara no ha passat res greu, però és important posar fre a les conductes inapropiades. L'adult/a que ha observat el problema ha de prendre les mesures per assegurar-se que la criatura o la persona jove comprèn els principis d'igualtat i autodeterminació. És important recordar que sempre és possible que existeixin malentesos entre les diferents parts.

El correcte és intervenir en les situacions inadequades. Les persones adultes estan autoritzades a tenir cura i a intervenir. Aquest és l'indicador del sentit de responsabilitat de l'adult/a. El pitjor és la indiferència. L'atenció i implicació adulta significa vetllar per la prevenició tant si les conductes inapropiades provenen d'altres persones adultes com si provenen d'infants o joves.

Si ens preocupa una mala pràctica:

L'adult/a no ha d'actuar en solitari davant d'aquestes situacions. S'ha de compartir el problema i discutir-lo entre col·legues o amb personal especialitzat que pugui proporcionar-nos assessorament confidencial. No hi ha cap qüestió o observació insignificant. Per evitar possibles malentesos és aconsellable consultar amb personal professional especialitzat.

- Plantejar el tema a la persona implicada
- Contactar amb el pare i la mare de l'esportista per si no estan al corrent de la situació.
- Contactar amb la persona que té la representació del club o institució en temes ètics.

b) Hi ha la sospita ferma d'un abús

El o la jove esportista es comporta de forma alarmant. Ell o ella ens informa directa o indirectament de la seva preocupació pel comportament d'alguna persona envers ell o ella.

Un exemple de missatge indirecte d'auxili:

L'infant o jove presenta símptomes psicossomàtics i dolors que no tenen cap mena de relació amb els requeriments físics de l'esport que practica. El seu desenvolupament des del punt de vista dels resultats esportius i el tractament de símptomes que presenta no és l'esperat. Ell o ella eviten per tots els mitjans trobar-se a soles amb la persona adulta...

El o la jove esportista parlen directament d'abús sexual en el context esportiu: — *Quan no ho fèiem bé, el càstig era seure als seus genolls. Recordo que em resultava desagradable. Ens tocava i això era realment terrible. Hi havia una sessió en la que havíem d'esprintar i qui arribava en última posició havia de seure als seus genolls, així corriem com dimonis* (Fasting 2001)

Si observem o tenim una sospita ferma d'abús:

Les persones no han d'abordar la situació en solitari. S'ha de parlar immediatament del cas amb professionals que puguin ajudar-nos i també amb algun o alguna col·lega. És important:

- Vetllar per la seguretat integral de l'infant o jove.
- Contactar immediatament amb el pare i la mare de la persona, si aquests no han estat prèviament avisats
- Si el pare o la mare no han informat el servei de protecció i benestar de la infància, contactar amb els serveis socials.
- Si l'infant o jove mostra signes físics d'abús sexual o altres, cal portar-lo immediatament al centre de salut.
- Una vegada s'ha informat del cas a les autoritats competents, aquestes juntament amb la policia són les que han de donar els passos següents.

c) Evidència d'un delictes sexual

A la persona adulta que constata el delictes:

Si la nostra apreciació de l'acte comès o del seu intent és que es tracta d'una agressió física o violació, s'ha de contactar immediatament amb la policia i l'autoritat competent en matèria de benestar de la infància i joventut. La víctima d'un delictes sexual té el dret a l'assistència legal estatal sigui quin sigui el seu nivell econòmic o social.

Informació sobre enllaços i cont@ctes

Oficina d'Informació de Barcelona

Viladomat, 319, entl.
08029 Barcelona
(Barcelonès)
Telèfon: (93) 317 92 91
Fax: (93) 412 36 02
Horari: de 9.00 a 14.00 hores (de dilluns a divendres) i de 16.00 a 18.00 hores (de dilluns a dijous).
Horari d'estiu de 8.30 a 14.30 hores.
e-mail:
icdbcn.presidencia@gencat.net

Oficina d'Informació de Girona

Juli Garreta, 14, entl.
17002 Girona (Gironès)
Telèfon: (972) 41 29 90
Fax: (972) 41 27 81
Horari: de 9.00 a 14.00 hores i els dimarts de 16.00 a 18 hores. Horari d'estiu de 8.00 a 15.00 hores.
e-mail:
icdgi.presidencia@gencat.net

Oficina d'Informació de Lleida

Lluís Companys, 1
25003 Lleida (Segrià)
Telèfon: (973) 28 11 93
Fax: (973) 70 35 08
Horari: de 9.00 a 14.00 hores i els dilluns de 16.00 a 18 hores. Horari d'estiu de 8.00 a 15.00 hores.
e-mail:
icdlle.presidencia@gencat.net

Oficina d'Informació Tarragona

Sant Francesc, 3
43003 Tarragona
(Tarragonès)
Telèfon: (977) 24 13 04
Fax: (977) 21 12 62
Horari: de 9.00 a 14.00 hores i els dimarts de 16.00 a 18 hores. Horari d'estiu de 8.00 a 15.00 hores.
e-mail:
icdtar.presidencia@gencat.net

Oficina d'informació de les Terres de l'Ebre

C. Dr. Ferran 6-8 (Palau Oliver de Boteller)
43500 Tortosa (Baix Ebre)
Telèfon: (977) 44 47 58
Fax: (977) 51 05 30
Horari: de 9.00 a 14.00 hores i els dimarts de 16.00 a 18 hores. Horari d'estiu de 8.00 a 15.00 hores.
e-mail:
icdtee.presidencia@gencat.net

La Línia d'atenció a les dones en situació de violència

